

IMMANUEL KANT

**ÎNTEMEIEREA
METAFIZICII MORAVURILOR**

*

**CRITICA
RAȚIUNII PRACTICE**

IMMANUEL KANT

ÎNTEMEIEREA
METAFIZICII MORAVURILOR

*

CRITICA
RAȚIUNII PRACTICE

*Traducere, prefață, studiu introductiv, studiu asupra traducerii,
note, bibliografie selectivă, index de concepte german-român,
index de concepte român-german:*

Rodica Croitoru

ANTET

Titlul original: *Grundlegung zur Metaphysik der Sitten,
Kritik der praktischen Vernunft*

Copyright © 2013 Editura ANTET XX PRESS, pentru prezenta versiune
românească

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Editurii Antet XX Press,
orice reproducere a unui fragment din această carte,
inclusiv prin fotocopiere sau microfilm, este strict interzisă.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

KANT, IMMANUEL

Întemeierea metafizicii moravurilor: critica rațiunii practice /
Immanuel Kant; trad., pref., studiu introd., studiu asupra trad., note,
bibliografie selectivă, index de concepte german-român, index de
concepte român-german, coord.: Rodica Croitoru. – București : Antet
XX Press, 2013

ISBN 978-973-636-495-2

I. Croitoru, Rodica (ed. șt.)

14

Redactor: Rodica Croitoru

Tehnoredactare computerizată: Cristina Antonescu

Coperta: Cristina Antonescu

ISBN 978-973-636-495-2

Cele două lucrări care alcătuiesc conținutul acestui volum, *Întemeierea metafizicii moravurilor* și *Critica rațiunii practice*, ca momente ce jalonează calea lungă a edițiilor critice ale principalelor opere ale lui Kant în limba română, încununează efortul mai multor ani de meditații asupra filosofiei kantiene și în special a celei practice. La fel ca și celelalte volume pe care le-am publicat în ultimii ani, ele au avut ca bază ediția *Operele* lui Kant editată de Academia din Berlin, fostă Prusacă, urmând aceeași metodologie ca la cele anterioare. Acest efort a fost susținut de cadrul afectiv al familiei, care echilibrează dificultățile unei munci de o mare responsabilitate, față de care nicio mulțumire nu este suficientă.

Și tot astfel, efortul de a oferi cititorului român o versiune nouă a celor două lucrări a fost susținut de iubirea de carte a doamnei Maria Crânguța Năstase, directoarea editurii Antet XX Press, care a avut plăcerea și disponibilitatea de a continua seria de ediții critice ale *Operele* lui Immanuel Kant în limba română.

Rodica CROITORU

TABLA DE MATERII

STUDIU INTRODUCŢIV de Rodica Croitoru	11
<i>Întemeierea metafizicii moravurilor</i>	11
Geneza lucrării	11
Principiul suveran al moralităţii	12
Datoria şi binele moral.....	14
Imperativul moral.....	17
Datoria şi scopul.....	18
Principiul practic şi autolegiferarea.....	20
Dialectica raţiunii practice	23
<i>Critica raţiunii practice</i>	24
Geneza lucrării	24
Raţiunea practică pură.....	25
Principiile raţiunii practice	26
Deducţia principiului raţiunii practice pure	27
Obiectul raţiunii practice pure	30
Antinomia practică.....	31
Postulatele raţiunii practice	33
Extinderea raţiunii pure prin raţiunea practică.....	33
Concluzie.....	34
STUDIU ASUPRA TRADUCERII de Rodica Croitoru	35
<i>Întemeierea metafizicii moravurilor</i>	35
Nicolae Bagdasar, traducător al lui Kant	35
Lewis White Beck, traducător al <i>Întemeierii metafizicii moravurilor</i>	38
Stil	39
<i>Critica raţiunii practice</i>	39
<i>Verbindlichkeit</i>	39
<i>Fürwahrhalten</i>	40
<i>Bloß</i>	41
<i>Höchstes Gut</i> şi <i>oberstes Gut</i>	42
Punctuaţie şi stil.....	42
ÎNTEMEIEREA METAFIZICII MORAVURILOR	
PREFAŢĂ.....	47
SECŢIUNEA ÎNTÂI	
<i>Trecerea de la cunoaşterea raţională morală comună la cea filosofică</i>	52

SECȚIUNEA A DOUA

<i>Trecerea de la filosofia morală populară la metafizica moravurilor</i>	61
Autonomia voinței ca principiu suveran al moralității	84
Eteronomia voinței ca sursă a tuturor principiilor posibile ale moralității	85
Clasificarea tuturor principiilor posibile ale moralității <i>Conform conceptului fundamental adoptat de eteronomie</i>	85

SECȚIUNEA A TREIA

<i>Trecere de la metafizica moravurilor la critica rațiunii practice pure</i>	89
<i>Conceptul de libertate este cheia explicării autonomiei voinței</i>	89
<i>Libertatea trebuie să fie presupusă ca proprietate a voinței tuturor ființelor raționale</i> ..	90
<i>Despre interesul care se asociază ideii de moralitate</i>	91
<i>Cum este posibil un imperativ categoric?</i>	94
<i>Despre limita extremă a oricărei filosofii practice</i>	95
<i>Notă finală</i>	101

NOTE LA Întemeierea metafizicii moravurilor.....	102
--	-----

CRITICA RAȚIUNII PRACTICE

PREFAȚĂ.....	111
INTRODUCERE – <i>Despre ideea unei Critici a rațiunii practice</i>	119

Partea întâi

TEORIA ELEMENTELOR RAȚIUNII PRACTICE PURE	121
---	-----

Cartea întâi – ANALITICA RAȚIUNII PRACTICE PURE

Capitolul întâi – Despre principiile rațiunii practice pure	123
§ 1. Definiție	123
Notă	123
§ 2. Teorema I	125
§ 3. Teorema a II-a	125
Consecință	126
Nota I	126
Nota a II-a	128
§ 4. Teorema a III-a	129
Notă	130
§ 5. Problema I	131
§ 6. Problema a II-a	131
Notă	131
§ 7. Legea fundamentală a rațiunii practice pure	133
Notă	133
Consecință	134
Notă	134
§ 8. Teorema a IV-a	135
Nota I	135
Nota a II-a	136
Temeiurile determinante practice materiale	140

I. <i>Despre deducția principiilor rațiunii practice pure</i>	141
II. <i>Despre competența rațiunii pure în întrebuintarea practică de a se extinde, care nu îi este posibilă în cea speculativă</i>	147
ANALITICA RAȚIUNII PRACTICE	152
Capitolul al doilea – Despre conceptul unui obiect al rațiunii practice pure ..	152
<i>Tabelul categoriilor libertății cu privire la conceptul de bine și rău</i>	158
<i>Despre tipicul judecății practice pure</i>	159
Capitolul al treilea – Despre imboldurile rațiunii practice pure	162
<i>Examinare critică a analiticii practice pure</i>	174
Cartea a doua – DIALECTICA RAȚIUNII PRACTICE PURE	
Capitolul întâi – Despre o dialectică a rațiunii practice pure în genere	186
Capitolul al doilea – Despre dialectica rațiunii pure în determinarea conceptului de bine suveran	189
I. <i>Antinomia rațiunii practice</i>	191
II. <i>Soluționare critică a antinomiei rațiunii practice</i>	191
III. <i>Despre primatul rațiunii practice pure în legătura ei cu cea pură speculativă</i> ..	195
IV. <i>Nemurirea sufletului ca un postulat al rațiunii practice pure</i>	197
V. <i>Existența lui Dumnezeu, ca un postulat al rațiunii practice pure</i>	198
VI. <i>Despre postulatele rațiunii practice pure în genere</i>	204
VII. <i>Cum este posibilă gândirea unei extinderi a rațiunii pure în intenție practică, fără ca astfel să se extindă totodată cunoașterea ei ca fiind speculativă?</i> ...	205
VIII. <i>Despre ceea ce trece drept adevăr dintr-o nevoie a rațiunii pure</i>	210
IX. <i>Despre destinația practică a omului înțelept proporționată cu facultățile sale de cunoaștere</i>	213
Partea a doua	
METODOLOGIA RAȚIUNII PRACTICE PURE	215
<i>Concluzie</i>	224
NOTE LA Critica rațiunii practice	226
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ	243
INDEX DE CONCEPTE GERMAN-ROMÂN	250
INDEX DE CONCEPTE ROMÂN-GERMAN	257

STUDIU INTRODUCŢIV

Întemeierea metafizicii moravurilor

Geneza lucrării. Ideea scrierii unei lucrări pe teme morale fundamentale s-a dezvoltat în conştiinţa lui Kant cu aproximativ 20 de ani înainte apariţiei sale. Aflăm din scrisoarea lui Hamann adresată lui J.G. Lindner la 1 februarie 1764 că din mulţimea temelor pe care urma să le dezvolte Kant, **moralitatea** deţinea un rol de seamă; iar în scrisoarea din 31 decembrie 1767 adresată de Hamann lui Herder este deja anunţată lucrarea *Metaphysische Anfangsgründe der praktischen Weltweisheit* ([66], p. 53)*. O altă informaţie o avem din 8 mai 1767 din scrisoarea lui Kant adresată lui Herder, în care el i se destăinuia asupra faptului că lucra la o metafizică a moravurilor, căreia îi trasa principiile de bază, preocupându-se de asemenea de metoda adecvată abordării moravurilor, precum şi de destinaţia şi limitele capacităţilor umane; Kant îşi exprima speranţa de a termina lucrarea pe parcursul anului curent, speranţă care nu s-a îndeplinit. În 2 septembrie 1770 Kant îi scria lui Lambert despre faptul că avansase în investigaţiile sale asupra filosofiei morale pure (*die reine moralische Weltweisheit*), care nu trebuia să includă niciun principiu empiric, sperând ca iarna următoare să structureze o **metafizică** a moravurilor. Nici de această dată speranţele sale nu s-au realizat. În scrisoarea din 7 iunie şi din 21 februarie 1772 către Marcus Herz, Kant se pronunţă asupra următoarei lucrări planificate, cu privire la limitele sensibilităţii şi ale raţiunii; mai ales în ultima scrisoare, temele erau sursele metafizicii, metoda şi limitele acesteia, ca şi aflarea principiilor pure ale moralităţii. O altă sursă a lucrării în discuţie o constituie scrisoarea lui Kant către prietenul său Herz, de la sfârşitul anului 1773, unde el îi anunţă apropiata încheiere a filosofiei transcendente, care constă dintr-o *Critică a raţiunii pure*, de unde va trece la metafizică, care va avea două părţi: una a naturii şi alta a moravurilor. Într-o altă scrisoare din 4 noiembrie 1776 către acelaşi Marcus Herz, Kant oferă planul *Criticii raţiunii pure*, unde în arhitectura raţiunii pure îşi face loc şi metafizica moravurilor, al cărei obiect este întrebuintărea practică a raţiunii pure. În scrisoarea din 7 mai adresată lui Hartknoch el îl înştiinţează asupra apariţiei iminente a metafizicii moravurilor şi a metafizicii naturii. Alte informaţii le avem de la Hamann, care în scrisoarea din 19 august 1784 îi scria lui Scheffner şi în 15 septembrie 1784 lui Herder că *Întemeierea*

* Cifrele dintre paranteze drepte corespund titlului din BIBLIOGRAFIA SELECTIVĂ de la sfârşitul lucrării; următoarele corespund numărului paginii din aceeaşi lucrare.

metafizicii moravurilor (Prodromus oder Prolegomena zur Metaphysik der Sitten) urmează să fie imprimată în curând la Halle la editorul Michaelis, ceea ce nu s-a întâmplat. Lucrarea a apărut în anul 1785. Prima imprimare a lucrării, *Grundlegung zur Metaphysik der Sitten*, datează din anul 1785, și a apărut la Riga, prin grija lui Johann Friedrich Hartknoch; ediția a doua a apărut în 1786, a treia în 1792, a patra în 1797, urmată de încă patru copii: 1. ediție nouă la Frankfurt și Leipzig, în 1791; 2. ediția a patra la Frankfurt și Leipzig, în 1794; 3. ediție nouă îmbunătățită, cu indice, Graz, 1796; 4. Frankfurt și Leipzig, 1801. Copiile au avut drept bază textul ediției a doua, la care s-a intervenit îndeosebi la ortografie și punctuație. Pentru ediția Academiei din Berlin, care a devenit ediția standard, s-au folosit observațiile lui Hartenstein (1867/1868) și încercările de îmbunătățire aduse de Rosenkranz–Schubert comunicate de E. Arnoldt și Fr. Medicus și publicate de E. Adickes în *Kant-Studien*, vol. V, p. 207-211. Ediția de față a *Întemeierii metafizicii moravurilor* a fost făcută după textul original al *Operelelor* lui Kant editat de Academia din Berlin, a cărei paginație se află înscrisă pe marginile stânga-dreapta ale paginii ediției românești. Au mai fost consultate și studiate și alte ediții germane, franceze și engleze menționate în **BIBLIOGRAFIA SELECTIVĂ**, din care au fost extrase informații prezentate în **STUDIUL ASUPRA TRADUCERII**.

Principiul suveran al moralității. Acest mic opus kantian ce prefațează *Critica rațiunii practice* este o capodoperă a filosofiei practice, ce poate da seama asupra întregii filosofii practice kantiene ulterioare, fie **critică** (prin caracterul normativ al legii exprimată prin imperativ, libertatea și autonomia voinței, momentul dialectic dintre libertate și natură), fie **doctrinală** (prin problematica datorii). Ea strălucește prin ingeniozitatea și simplitatea numeroaselor sale soluții, ca și prin frumusețea în-lănțuirii lor. Ideea care animă această suită de teme, una mai interesantă decât alta, este necesitatea unei filosofii morale pure, cu alte cuvinte a uneia eliberată de tot ceea ce este empiric și care aparține antropologiei¹. O astfel de filosofie morală pură trebuie să existe în virtutea unei legi care, pentru a avea valoare morală, trebuie să constituie temeiul unei **obligativități** (să poată constrânge spre îndeplinirea unor acțiuni); iar pentru a putea obliga, ea trebuie să includă în sine necesitate absolută. Ceea ce este distinct pentru metoda prin care Kant ne cere să căutăm acest temei al obligativității este acela că el nu este de aflat în natura omului sau în împrejurările în care își desfășoară el activitatea, ci numai *a priori*, în conceptele rațiunii pure, eliberată de orice element empiric; căci orice prescripție, care se întemeiază doar pe principii ale experienței, în pofida generalității sale, este numai o regulă practică, dar nu o lege morală care să servească drept **normă** de comportament. Or, moravurile pot fi cu ușurință corupte, atâta timp cât le lipsește norma judecării lor corecte. Așadar, o lege morală pură și autentică nu poate fi aflată decât într-o filosofie a principiilor pure, *a priori* în raport cu orice experiență posibilă. Și întrucât o astfel de puritate se află, prin tradiție, în sfera metafizicii, legea morală căutată va trebui să dispună în prealabil de o pregătire metafizică. Kant a dat metafizicii moravurilor

¹ Lewis White Beck [15] consideră că marea parte a conținutului său aparține tematicii desemnate astăzi ca „meta-etică”.

sarcina de a investiga ideea unei voinţe **pure** posibile, precum şi principiile sale; şi astfel se justifică titlul acestei lucrări de **întemeiere metafizică a moravurilor**, plecând de la care putem aprecia dacă ceea ce înfăptuim este **bun** din punct de vedere moral sau nu este bun. Pe baza ei se va putea înălţa *Critica raţiunii practice* (conform planului şi principiului raţional al anterioarei *Critici a raţiunii pure*), servind totodată elaborării unei viitoare *Metafizici a moravurilor*. Şi iată că avem în faţă liniile generale ale sistemului filosofiei transcendente kantiene pe latura sa practică, început chiar cu *Întemeierea metafizicii moravurilor*.

În acest moment al abordării prezente a moravurilor, odată stabilit **principiul suveran al moralităţii** prin legea morală, ne confruntăm cu prima soluţie, unde Kant se dovedeşte un mare maestru al soluţiilor simple şi eficiente. El spune că pentru ca ceva să fie bun din punct de vedere moral nu este suficient ca el să fie **conform** legii morale, ci el trebuie să fie înfăptuit **de dragul** legii înseşi; în cazul contrar ultimei situaţii, simpla conformitate cu legea este contingentă, întrucât – spune el – temeiul imoral care îşi face loc aici poate produce uneori acţiuni conforme legii, dar de cele mai multe ori acţiuni contrare legii². Dar înainte de a aprecia conform principiului ne putem întreba: pe ce urmează să ne bazăm spre a proceda conform acestuia? Şi găsirea acestei baze constituie o altă soluţie, pe care Kant o află în însăşi fiinţa umană. Ea este **voinţa bună**, ce are rolul de a atrage conceptul de bine moral prin fondul de bine existent în fiinţa umană. Acest fond volitiv este cel care atât în lume, cât şi în afara acesteia (aşadar în mod universal), poate fi gândit drept bun în sine, fără niciun fel de restricţie. Alte facultăţi şi capacităţi umane, cum ar fi intelectul, agerimea, facultatea de judecare, precum şi calităţi spirituale, cum ar fi curajul, hotărârea, perseverenţa în proiecte, proprietăţile temperamentului, sunt bune conform intenţiilor lor şi demne de dorit; ele însă pot deveni rele şi dăunătoare, atunci când voinţa, care foloseşte aceste calităţi naturale ce se regăsesc în **caracterul** omului, nu este bună. Tot la fel se întâmplă cu cele ce ne parvin în afara strădaniei proprii, pe care le numim **daruri ale norocului**, cum ar fi puterea, bogăţia, onoarea, şi chiar sănătatea, bunăstarea, satisfacţia faţă de propria situaţie, reflectată în ceea ce numim **fericire**; ele pot genera calităţi morale îndoielnice sau chiar reprobabile, cum ar fi curajul nesăbuit sau chiar aroganţa, atunci când nu ne putem baza pe o **voinţă bună**, care să tempereze influenţa acestora asupra sufletului şi împreună cu el să întărească principiul acţiunii. Spre deosebire de dependenţa acestor facultăţi, respectiv calităţi, de scopurile pe care le urmăresc, voinţa bună nu este bună prin ceea ce realizează, cum

² J.B. Schneewind [98] ne aminteşte că o poziţie oarecum asemănătoare în ceea ce priveşte sarcina conştiinţei individuale a avut-o episcopul Butler. O altă similitudine o întâlnim în *Ghidul vieţii raţionale* al lui Christian August Crusius (1744), care fusese cunoscut de Kant şi pe care el îl admirase în tinereţe. Crusius predica validitatea universală a cunoaşterii morale, ca o consecinţă necesară a justiţiei divine. Astfel, noi trebuie să avem încredere că Dumnezeu va răsplăti binele şi va pedepsi răul, iar de corectitudinea lui Dumnezeu noi nu ne putem îndoi. Facultatea prin care noi luăm cunoştinţă de acest fapt este conştiinţa (p. 5). Crusius susţine, de asemenea, că în lipsa voinţei bune nu poate exista imputare a acţiunilor şi nici responsabilitate. Oamenii ar fi atunci doar cauze eficiente, la fel ca alte cauze din lume. Prin urmare, nu ar exista vinovăţie sau merit, nici pedeapsă sau răsplată (§ 38, 40). De asemenea, Crusius a distins tranşant aprobarea sau dezaprobarea morală sau non-morală (p. 20).

ar fi un oarecare scop propus, ci ea este bună numai prin fondul său volitiv, prin voințe, adică este **bună în sine**. Nici chiar o facultate puternică precum este rațiunea, dacă este asociată voinței, nu este suficient de capabilă să conducă în mod sigur voința cu privire la obiectele ei și la satisfacerea tuturor trebuințelor noastre. De aceea Kant spune că adevărata destinație a rațiunii nu este aceea de a produce o **voință** ca **mijloc** pentru realizarea unei intenții, ci aceea de a produce o voință **bună în sine**. Așadar, voința bună trebuie considerată **binele suveran** și condiția pe care o presupun toate celelalte bunuri.

Datoria și binele moral. Pentru a dezvolta conceptul unei voințe bune în sine, fără nicio altă intenție, trebuie explicat conceptul de **datorie** care îl promovează, și care constituie de altfel cel de-al treilea concept moral important, după lege și bine. Așadar, dacă realizarea datoriei necesită o voință bună ca o condiție morală, ce înseamnă de fapt datoria, care ar trebui să fie valabilă necondiționat pentru toată lumea? Spre a face mai sugestivă definiția datoriei, Kant ne oferă în prealabil câteva exemple, subsumabile unor tipuri ce vor prefigura sistemul datoriilor care va fi expus ulterior în *Metafizica moravurilor*. El ne pune în față atât situații existențiale comune, cât și situații la limita moralei cu metafizica sau cu religia. Toate acestea sunt alese astfel încât situația existențială să nu poată fi distinsă cu ușurință de cea morală, spre a putea reflecta mai îndelung asupra diferenței dintre ele. Între acestea se află un băcan care este imparțial cu clienții săi, un om disperat aflat în pragul sinuciderii, un om binefăcător, un om nefericit tentat să își încalce datoria; ele au darul de a ne atrage simpatia, de a ne înduioșa, de a ne stârni admirația; pe scurt, de a ne determina să le dăm girul nostru. Totuși, spre a nu fi induși în eroare, noi nu trebuie să ne grăbim să le justificăm acțiunile; căci sentimentele, mai înalte sau mai comune, prin care considerăm acțiunile – ale noastre sau ale altora – nu fac altceva decât să ne scoată din sfera moralei. Pentru a aprecia dacă acțiunile au valoare morală sau nu au noi trebuie să considerăm, în primul rând, **principiul** pe care l-au avut ele la bază. În al doilea rând, noi trebuie să apreciem dacă acțiunea³ luată în considerație a fost întreprinsă doar **conform** principiului (adică se suprapune întâmplător acestuia) sau ea a fost întreprinsă **de dragul** principiului și numai pentru el. În primul caz, conformitatea întâmplătoare cu principiul a provenit dintr-o înclinație oarecare și a urmărit un scop egoist, în timp ce în al doilea caz ea nu a avut la bază altceva decât principiul însuși și nu a urmărit niciun scop particular. În acest prim set de datorii pe care ni le supune considerației Kant, problema se tranșează între **înclinațiile** care sunt particulare și **principiul** care este universal. Atâta timp cât acțiunea va fi îndeplinită pe baza unei înclinații și va urmări un scop personal nu va rezulta valoare morală și noi nu o vom putea trece în rândul datoriilor. Atâta timp cât principiul îi va fi stat la bază și acțiunea va fi dezinteresată, ea va avea valoare morală și va constitui o datorie. Aceasta este soluția kantiană la problema binelui moral și a datoriei. Prin ea se realizează schema simplă în care este încadrată această

³ J. B. Schneewind [98] susține că „la fel ca moralistii britanici, Kant a crezut că un univers newtonian non-valoric constituie scena sau traseul acțiunilor noastre, și numai unele atribute umane distincte pot separa acțiunea în sensul relevant moral de evenimentul moral neutru“ (p. 20).

propedeutică morală: odată aflat **principiul** noi putem şti ce este **binele** şi, prin el, **datoria**. Ținând seama de aceste date în acţiunile noastre noi ne aflăm în miezul moralei; atingând întâmplător aceste elemente, noi ne situăm în afara fondului moralei.

Merită în mod special atenţia noastră exemplul dat de Kant cu această ocazie poruncii pe care ne-o adresează Sfânta Scriptură, de a-l **iubi** pe aproapele nostru, chiar şi pe duşmanul nostru; el constituie un bun exemplu al felului în care trebuie să ne considerăm datoriile: chiar şi gândirea comună ne spune că iubirea ca înclinaţie care stârneşte afecţiunea sau compasiunea noastră nu poate fi poruncită faţă de aproapele nostru, în timp ce faţă de duşmanul nostru ea este absurdă. Din punctul de vedere al moralei kantiene însă, există o soluţie: ea este aceea a **iubirii raţionale**, realizabilă prin voinţa care se supune principiilor acţiunii; prin ea îl putem avea în vedere chiar şi pe duşmanul nostru şi îl putem iubi ca fiinţă raţională ca şi noi şi, aşadar, ca scop în sine. O astfel de iubire, ea şi numai ea, poate fi dată ca o poruncă creştină şi morală.

Alături de îndemnul de a realiza o acţiune de dragul legii sau independent de înclinaţiei particulare, o altă teză care vine să dea contur datoriei ne cere ca o acţiune înfăptuită din datorie să îşi aibă valoarea morală nu în **intenţia** pe care o urmăreşte, ci în **maxima** sau principiul subiectiv după care a fost întreprinsă. Şi nouă ni se adresează o astfel de cerinţă, pentru că intenţia poate fi una morală, respectiv de a acţiona **de dragul legii** în vederea respectării acesteia, dar pot fi invocate şi intenţii existenţiale, deci non-morale; faţă de subiectivitatea şi ambiguitatea intenţiei, principiul dispune de fermitate şi presupune o reflecţie mai îndelungată din partea noastră asupra sa. Această teză/propoziţie referitoare la datorie este o încercare de a sublinia caracterul **formal** al datoriei, prin distingerea **laturii formale** a acţiunii, care se regăseşte numai în idealitatea principiului, independent de orice efect al său, de **latura ei materială** manifestată în intenţia care exprimă realitatea obiectului ca efect al acţiunii. De unde reiese că atunci când noi vizăm unul dintre numeroasele obiecte ale facultăţii dorinţei nu poate exista valoare morală, valoare care depinde doar de unicitatea **principiului** după care voinţa a înfăptuit acţiunea. În raport cu acţiunea, voinţa este poziţionată, aşadar, între principiul *a priori* care este strict formal, şi imboldul către un obiect dorit, care este numai material şi, deci, *a posteriori* ([62], p. 400).

A treia propoziţie care vine să îmbogăţească datoria cu alte determinaţii stipulează că „*datoria este necesitatea unei acţiuni din respect faţă de lege*” ([62], ibidem). Din această reconsiderare a datoriei rezultă că ea nu este o entitate ideală, ci chiar o **acţiune**, dar una care se deosebeşte de cele obişnuite prin faptul că urmăreşte legea; şi o urmăreşte fără vreun imbold particular, numai **de dragul ei însăşi** sau din **respect** faţă de aceasta; fiind orientată expres către lege, ea este o acţiune **necesară**. Toate celelalte acţiuni, care urmăresc obiecte ca efect al ei, dezvăluie o **înclinaţie**, dar niciodată **respect**. Înclinaţia în genere (a mea sau a altuia) poate fi cel mult aprobată, dat fiind că ar fi favorabilă propriului meu avantaj. Dar numai ceea ce este legat de voinţa mea ca temei şi nu este pus în slujba înclinaţiei în luarea deciziei poate fi un obiect al respectului şi deveni prin aceasta o poruncă. Acest ceva este exclusiv legea în sine însăşi.